

บทที่ ๖

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องการวิเคราะห์เพลงนางหงส์ กรณีศึกษา รวงศาสดราจารย์พิชิต ชัยเสรี เป็น การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาโครงสร้าง รูปแบบ จำนวนเพลงนางหงส์ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ ที่สำคัญทางด้านดุริยางคศาสตร์ไทย โดยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๖.๑ สรุปผลการวิจัย

๖.๑.๑ วิเคราะห์เพลงเรื่องนางหงส์

เพลงเรื่องนางหงส์ ประกอบด้วยบทเพลงอัตราจังหวะ สองชั้น ที่เรียงร้อยต่อกัน ได้แก่ เพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวน เพลงแสนสุดสวาท เพลงกระบอกทอง เพลงคู่แมลงวันทอง และ เพลงแมลงวันทอง พบการใช้บันไดเสียงทางเพียงออบนเป็นหลัก นอกจากนี้ยังพบการใช้บันได เสียงทางชวา และบันไดเสียงทางเพียงออล่าง ซึ่งการเปลี่ยนระดับบันไดเสียงในทำนองเพลงนั้น มี ทั้งการเปลี่ยนบันไดเสียงภายในท่อน และระหว่างท่อนเพลง

ลักษณะของการบรรเลงหน้าทับของเพลงเรื่องนางหงส์ เป็นการใช้น้ำทับ นางหงส์ ที่เป็นหน้าทับพิเศษมีความยาวเท่ากับหน้าทับปรบไก่ สามชั้น ๑ หน้าทับ หรือ ๒ ประโยค โดยประโยคที่ ๑ เป็นการเว้นว่างจังหวะไว้ แต่จะปรากฏในลักษณะการย้ำจังหวะในทำยหน้าทับ ๓ ครั้ง ครั้งละ ๒ ห้องเพลงในห้องเพลงที่ ๔ ห้องเพลงที่ ๖ และห้องเพลงที่ ๘ ห้องเพลงละ ๒ พยางค์เสียง คือ พยางค์ที่ ๒ และพยางค์ที่ ๔

ในช่วงที่กลองทัดย้ำจังหวะ *ครีမ်-ครีမ်* นั้น เป็นการย้ำความรู้สึกของทำย ประโยคเพลง กล่าวคือ ห้องที่ ๔ ของประโยคที่ ๒ และ ประโยคที่ ๔ ของเพลง ซึ่งสอดคล้องกับการ ดำเนินทำนองในบทเพลงต่างๆ โดยจำแนกออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่ จำนวนการย้ำทำยเพื่อเป็น จำนวนจบที่สมบูรณ์ จำนวนการเตรียมพร้อมการเปลี่ยนจำนวนในประโยคถัดไป และจำนวนการ เตรียมพร้อมในการเปลี่ยนบันไดเสียง

การขึ้นต้นของบทเพลงเรื่องนางหงส์ ตามธรรมเนียมปฏิบัติใช้ระนาดเอกหรือ ปี่ชวาในการขึ้นเพลงเรื่องนางหงส์ การขึ้นต้นด้วยบทเพลงเช่นนี้ ไม่ได้เป็นการนำเอาประโยคที่ ๑ ของเพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวนมาขึ้น แต่เป็นการใช้เพลงประโยคที่ ๒ และเมื่อพิจารณาทำนอง เพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวนท่อนที่ ๑ ประโยคที่ ๑ ก็มีเสียงลูกตกสำคัญสอดแทรกอยู่ สันนิษฐาน ได้ว่าโบราณจารย์ใช้กลวิธีการซ่อนทำนองของประโยคที่ ๑ โดยการลดทอนให้เหลือเพียงครึ่ง เดียว แล้วมาใช้ทำนองประโยคที่ ๒ เพื่อให้เข้ากับหน้าทับนางหงส์ได้อย่างพอดี

การลงจบของเพลงเรื่องนางหงส์ นั้นพบว่าเป็นการเปลี่ยนทำนองจากเพลงแมลงวันทอง ท่อนที่ ๒ ประโยคที่ ๔ เป็นการลงจบด้วยทำนองเพลงท้ายเพลงวา เช่นเดียวทำนองจบของเพลงประเภทโหมโรงทั่วไป

สำนวนเพลงเรื่องนางหงส์ เป็นสำนวนเพลงที่เป็นแบบแผนทั่วไป หรือที่เรียกกันว่าทางพื้น พบการซ้ำทำนอง ลักษณะโดดเด่นที่พบคือการย่ำเสียงแรกห่างๆ ที่มักเป็นทำนองเริ่มต้นของบทเพลง นอกจากนี้ยังพบการซ้ำทำนองเพลงที่เป็นการซ้ำท่อนที่ ๒ ของเพลงกระบอกทอง คู่แมลงวันทอง และเพลงแมลงวันทอง

ความสัมพันธ์ของเสียงลูกตกในห้องที่ ๔ และห้องที่ ๘ เชื่อมต่อกันในลักษณะของชั้นคู่ ได้แก่ ชั้นคู่ ๓ ชั้นคู่ ๒ ชั้นคู่ ๔ และ ชั้นคู่ ๕ ตามลำดับลำดับจำนวนครั้งที่พบมากที่สุด และไม่ว่าทำนองเพลงย่อยภายในบทเพลงจะลงจบด้วยเสียงลูกอะไร เสียงลูกตกที่สำคัญของประโยคสุดท้ายของท่อนจะลงจบด้วยเสียงโด ที่เป็นเสียงประธาน (Tonic) ของบันไดเสียงทางเพียงออบนเสมอ

นัยทางสุนทรียรส เป็นการกระตุ้นความรู้สึกของผู้ฟังให้เกิดความสะเทือนอารมณ์ และการใช้กระสวนจังหวะกลองที่มีความห่างๆ ให้ความรู้สึกที่วังเวง ด้วยเหตุของการเป็นดนตรีที่ใช้ประกอบในงานศพ และลักษณะของจังหวะกลองยังแสดงถึงสัญลักษณ์ ที่เป็นการสื่อสารให้ทราบโดยทั่วกันถึงการจัดพิธีศพ

๖.๑.๒ วิเคราะห์เพลงนางหงส์ เรื่องแสนสุดสวาท

เพลงนางหงส์ เรื่องแสนสุดสวาท ประกอบด้วยเพลงแสนสุดสวาท สามชั้น เพลงเร็วปลายสร้อยสน เพลงเร็วแขกต๋อยหม้อ เพลงจีนท้าย เป็ยกังเหล็ง และลูกหมด พบการใช้บันไดเสียงทางเพียงออบนเป็นหลัก ประกอบกับบันไดเสียงทางเพียงออล่าง บันไดเสียงทางขวา

เสียงลูกตกของเพลงเร็วปลายสร้อยสน วรรคที่ ๑ และเพลงแสนสุดสวาท สามชั้น ท่อน ๒ ประโยคที่ ๘ เป็นเสียงเดียวกัน คือเสียงเร ที่เป็นลูกตกสุดท้ายของเพลง เสียงลูกตกของเพลงเร็วแขกต๋อยหม้อ วรรคที่ ๑ และเพลงเร็วปลายสร้อยสน วรรคที่ ๑๐ เป็นเสียงเดียวกัน คือเสียงเร ที่เป็นลูกตกสุดท้ายของประโยค เสียงลูกตกของเพลงจีนท้ายเป็ยกังเหล็ง วรรคที่ ๑ และเพลงเร็วแขกต๋อยหม้อ วรรคที่ ๑๔ เป็นเสียงคู่ ๒ ซึ่งกันและกัน คือเสียงลา และเสียงซอล ซึ่งเป็นเสียงลูกตกสุดท้ายของประโยค แต่พบว่าเสียงลา ของเพลงเร็วแขกต๋อยหม้อมีสัมผัสกับเสียงลา ในทำนองเพลงจีนท้ายเป็ยกังเหล็ง ประโยคที่ ๑ ห้องที่ ๒-๔ และ ๖-๘ ทั้งนี้เสียงลาและเสียงซอล นั้นเป็นเสียงภายในกลุ่มเสียงปัญจมูล ครม×ซล× จึงสามารถเชื่อมต่อกันได้อย่างแนบเนียน

เพลงแสนสุดสวาท สามชั้น พบการใช้สำนวนเพลงที่ใช้มือฆ้องแบบแผนทั่วไป หรือเป็นการดำเนินทำนองที่เรียกว่าทางพื้น และพบการใช้ลูกล้อและลูกขัด ในท่อนที่ ๑ ประโยคที่ ๑๐-๑๑ และท่อนที่ ๒ ประโยคที่ ๑-๕ สำนวนลูกล้อลูกขัดที่พบ ได้แก่ ลูกล้อ หรือการดำเนินทำนองที่เหมือนกันของเครื่องดนตรีประเภทเครื่องนำและเครื่องตาม และลูกขัดที่เป็นสำนวนการถามตอบ

เพลงเร็วปลายสร้อยสน พบการใช้มือฆ้องที่เป็นแบบแผนประกอบกับมือฆ้องที่เป็นลักษณะเฉพาะ ได้แก่การลักจังหวะ โดยใช้พยางค์เสียงที่ ๑-๒ และไม่มีเสียงลูกตกรองรับท้ายห้อง ในกลุ่มทำนองวรรคที่ ๕ กลุ่มทำนองมีความยาวของบทเพลงไม่เท่ากัน ได้แก่ ทำนองที่มีความยาว ๔ ห้อง ได้แก่ วรรคที่ ๑-๒ ทำนองที่มีความยาว ๖ ห้องเพลง ได้แก่ วรรคที่ ๔ และวรรคที่ ๗ ทำนองที่มีความยาว ๘ ห้อง ได้แก่ วรรคที่ ๓ วรรคที่ ๕-๖ และวรรคที่ ๘-๑๐ นอกจากนี้ เพลงเร็วปลายสร้อยสน วรรคที่ ๔ พบการดำเนินทำนองเช่นเดียวกับวรรคที่ ๓ แต่มีการตัดทำนองเพลงไป ๒ ห้อง พิจารณาได้ว่าเป็นการกลับต้นของ วรรคที่ ๓ ในห้องที่ ๑-๖ การดำเนินทำนองดังกล่าว เป็นสาเหตุของลักษณะไม่สมเต็ม การซ้ำสำนวนจบของกลุ่มทำนองวรรคที่ ๕-๘ มีการจบวรรคที่คล้ายคลึงกัน คือการใช้เสียง เร ซอล ที (คู่ ๒ หรือที่เรียกว่าเทียว) และเสียงลา ตามลำดับ ซึ่งใช้เสียงลา ที่เป็นเสียงลำดับที่ ๖ (Submediant) ของกลุ่มเสียง เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มทำนองเหล่านี้อีกด้วย

เพลงเร็วแขกต้อยหม้อ พบการใช้มือฆ้องที่เป็นแบบแผนทั่วไปพร้อมกับมือฆ้องที่เป็นลักษณะเฉพาะ ได้แก่การใช้สำนวนเก็บ ในทำนองวรรคที่ ๑ ห้องที่ ๑-๓ บทเพลงมีความยาวของกลุ่มทำนองไม่เท่ากัน ได้แก่ ทำนองที่มีความยาว ๔ ห้อง ได้แก่ วรรคที่ ๓ วรรคที่ ๕-๗ วรรคที่ ๙-๑๒ และวรรคที่ ๑๔ ทำนองที่มีความยาว ๘ ห้องเพลง ได้แก่ วรรคที่ ๑-๒ วรรคที่ ๔ วรรคที่ ๘ วรรคที่ ๑๓ และวรรคที่ ๑๕ พบการซ้ำทำนองของวรรคที่ ๕ ๖ ๗ ๘ และ ๙ ซึ่งมีลักษณะการดำเนินทำนองเช่นเดียวกับ วรรคที่ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ และ ๑๔

เพลงจันทายปิยกังเหล็ง พบการใช้มือฆ้องที่เป็นแบบแผนทั่วไปประกอบกับมือฆ้องเฉพาะที่เป็นการใช้มือเดียวข้ามเสียงไปมา การเรียงเสียงของทำนองมักดำเนินทำนองด้วยเสียงคู่ประชิด คู่ ๓ และคู่ ๔ พบการเว้นว่างทำนอง (Silent) ในห้องที่ ๑ และห้องที่ ๕ ของทำนองเพลงท่อนที่ ๑ ประโยค ๑-๒ และท่อนที่ ๒ ประโยคที่ ๑-๗ การดำเนินทำนองในลักษณะดังกล่าวแสดงถึงอาการของสำนวนเพลงสำเนียงจีน การใช้สำนวนการถามตอบในท่อนที่ ๒ ประโยคที่ ๒ ๓ ๔ ๕ และ ๖

๖.๑.๓ วิเคราะห์เพลงนางหงส์ เรื่องเทพนิมิต

เพลงนางหงส์ เรื่องเทพนิมิต ประกอบด้วยเพลงเทพนิมิต สามชั้น เพลงเร็ว แหกมัดตีนหมู เพลงเร็วลูกวอนแม่ เพลงจีนไหว้เจ้า และลูกหมดตามลำดับ พบการใช้บันไดเสียงทางเพียงออบนทั้งหมด ประกอบไปด้วยกลุ่มเสียงปัญจมูล ตรม x ซล x แต่พบการใช้เสียงนอกกลุ่มเสียงได้แก่เสียงที่ ที่เป็นเสียงประธาน (Tonic) ของบันไดเสียงกลาง ประกอบด้วยกลุ่มเสียงปัญจมูล ทดร x ซล x บางครั้ง เป็นการใช้เพื่อเป็นเสียงคู่ ๔ ของมือฆ้อง ให้เกิดความสมบูรณ์ขึ้น และใช้เพื่อแสดงแสดงให้เห็นสำเนียงภาษา ได้แก่สำเนียงจีน (ในเพลงภาษา) ได้อย่างชัดเจน

การใช้บันไดเสียงของเพลงนางหงส์ เรื่องเทพนิมิต เป็นบันไดเสียงเดียวกันทั้งหมด คือบันไดเสียงทางเพียงออบน แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความสัมพันธ์ในด้านบันไดเสียง นอกจากนี้ยังพบว่า เสียงลูกตกของเพลงเทพนิมิต สามชั้น ท่อนที่ ๒ ประโยคที่ ๘ และเพลงเร็ว แหกมัดตีนหมูท่อนที่ ๑ ประโยคที่ ๑ เป็นเสียงเดียวกัน คือเสียงโด เสียงลูกตกเพลงเร็วแหกมัดตีนหมูท่อนที่ ๒ ประโยคที่ ๖ และทำนองเพลงเร็วลูกวอนแม่ วรรคที่ ๑ เป็นเสียงเดียวกัน คือเสียงโด เสียงลูกตกเพลงเร็วลูกวอนแม่ วรรคที่ ๔ กับทำนองเพลงจีนไหว้เจ้า ประโยคที่ ๑ ต่างกันคือ เสียงโด และเสียงเร ซึ่งมีระยะห่างกันเป็นคู่ ๒

เพลงเทพนิมิต สามชั้น พบลักษณะการดำเนินทำนองที่เป็นรูปแบบการใช้มือฆ้องที่เป็นแบบแผนทั่วไป ประกอบกับสำนวนการข้ามเสียง ได้แก่ การใช้เสียง มี ซอล ลา โด ที่มีลักษณะวนไปมา แสดงอาการของเพลงสำเนียงจีน นอกจากนี้ยังพบการใช้ลูกล้อ ในท่อนที่ ๒ ประโยคที่ ๓-๔ เป็นการใช้ลูกล้อ หรือการดำเนินทำนองที่เหมือนกันของเครื่องดนตรีประเภทเครื่องนำและเครื่องตาม

เพลงเร็ว แหกมัดตีนหมู สำนวนมือฆ้อง พบการใช้มือฆ้องที่เป็นแบบแผนทั่วไป ประกอบกับมือฆ้องที่มีลักษณะเฉพาะของบทเพลง ได้แก่ การใช้ลูกสะบัดที่มากกว่าของทำนองเพลงท่อนที่ ๑ วรรคที่ ๑ และวรรคที่ ๔ การใช้เสียงคู่ ๑๐ ในทำนองเพลงท่อนที่ ๑ วรรคที่ ๓ และท่อนที่ ๒ วรรคที่ ๔

การบรรเลงเพลงเร็วแหกมัดตีนหมู หลังจากเพลงเทพนิมิต สามชั้น พบการดัดแปลงทำนองของเพลงแหกมัดตีนหมู ท่อนที่ ๑ วรรคที่ ๑ ด้วยการขยายขึ้นเป็น ๑ เท่าตัว เป็นกลวิธีหนึ่งของผู้บรรเลงเพื่อความแนบเนียนของรอยต่อของบทเพลง

เพลงเร็วลูกวอนแม่ เป็นลักษณะการดำเนินทำนอง ที่เป็นสำนวนมือฆ้องแบบแผนทั่วไป

เพลงจีนไหว้เจ้า พบการดำเนินทำนองที่เป็นการบังคับทาง โดยปรากฏพบทำนองเพลงที่มักเว้นห้องที่ ๑ และห้องที่ ๓ ของประโยค ทั้ง ๒ ลักษณะที่พบ แสดงอาการของสำนวนเพลงที่เป็นสำเนียงภาษาจีน

จากผลการวิเคราะห์ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นความแตกต่างของเพลงนางหงส์ทั้ง ๒ ประเภท ซึ่งเป็นเพลงที่ใช้ประกอบงานศพเหมือนกัน เพลงประเภทที่ ๑ คือได้แก่เพลงเรื่องนางหงส์ สองชั้น ของเก่า ให้ความรู้สึกวังเวง สะเทือนใจ แต่แสดงถึงภาวะสงบ นิ่ง ให้ใคร่ครวญพิจารณาในองค์ธรรมซึ่งเหมาะกับการใช้บรรเลงในงานศพ เพลงนางหงส์ประเภทที่ ๒ คือเพลงนางหงส์ที่ผูกขึ้นใหม่ ในที่นี้คือ เพลงนางหงส์ เรื่องแสนสุดสวาทและเพลงนางหงส์ เรื่องเทพนิมิต ที่มีองค์ประกอบของทำนองที่มีความหลากหลาย มีอรรถเพลงเร็วที่ซับซ้อน เพลงเบ็ดเตล็ดที่เป็นสำเนียงภาษา จึงให้ความรู้สึกกระฉับกระเฉง ต่างจากเพลงเรื่องนางหงส์ สองชั้น

จากการวิเคราะห์เพลงนางหงส์ เรื่องแสนสุดสวาทและเพลงนางหงส์ เรื่องเทพนิมิต แสดงให้เห็นรูปแบบเพลงนางหงส์ของรองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี ที่ตั้งต้นด้วยบทเพลงอัตราจังหวะสามชั้นหน้าทับปรบไก่ มีสำนวนลูกล่อลูกขัด มีความยาวพอเหมาะไม่สั้นหรือยาวจนเกินไป ตามด้วยเพลงเร็ว จำนวน ๒ เพลงขึ้นไป และเพลงเบ็ดเตล็ดที่เป็นสำเนียงภาษาจบด้วย ลูกหมด ทั้งนี้ ยังพิจารณาจากบันไดเสียงของบทเพลง ลีลาทำนองที่สอดคล้องกัน และเสียงของลูกตก เพื่อความกลมกลืนของเพลงนางหงส์อีกด้วย

๖.๒ ข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้วิเคราะห์เพลงเรื่องนางหงส์ เพลงนางหงส์ เรื่องแสนสุดสวาท และเพลงนางหงส์ เรื่องเทพนิมิต เป็นการศึกษาหาความสัมพันธ์ของบทเพลงประโคนของวงปี่พาทย์นางหงส์ ที่เชื่อมโยงกัน อันเป็นเครื่องมือในการสร้างสรรค์ผลงานเพลงประโคนนางหงส์ใหม่ที่ยึดตามรูปแบบโบราณไว้ และควรมีการศึกษาเพลงประโคนย่ำคำเต็มรูปแบบต่อไปในอนาคต